

УДК 347.78:004.8:341.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.50>

ПРАВОВА ПРИРОДА АВТОРСТВА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Литвиненко Є.В.,*PhD зі спеціальності 081 «Право»,**асистент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства**Навчально-наукового інституту права,**Сумський державний університет**ORCID: 0000-0002-4735-3722***Ткаченко О.А.,***здобувачка магістерського рівня вищої освіти**за спеціальністю 081 «Право»**Навчально-наукового інституту права,**Сумський державний університет**ORCID: 0009-0000-6383-9856*

Литвиненко Є.В., Ткаченко О.А. Правова природа авторства результатів діяльності штучного інтелекту в контексті міжнародного права інтелектуальної власності.

У науковому дослідженні авторами було розглянуто правову природу авторства творів, створених із використанням новітніх технологій штучного інтелекту, у контексті сучасного міжнародного права інтелектуальної власності. Звертається увага на тому, що стрімкий розвиток генеративних систем спричинив фундаментальну трансформацію уявлень про творчість, оригінальність і суб'єктність, поставивши під сумнів традиційну антропоцентричну концепцію авторського права, засновану на винятковій ролі людини як автора. Розглянуто судову практику ключових правових систем, яка визначає критерії правової охороноздатності результатів, створених із використанням штучного інтелекту.

Значної уваги приділено порівняльно-правовому аналізу основоположних правових моделей регулювання систем штучного інтелекту - американської, європейської та китайської. Зокрема, США формує прагматичну систему регламентації, орієнтовану на поєднання інноваційності з етичними стандартами; Європейський Союз - концепцію технологічної відповідальності та прозорості алгоритмів; натомість Китай встановлює модель державного контролю, у якій алгоритмічна творчість підпорядковується публічним інтересам. Окремо в науковому дослідженні розглянуто вітчизняний досвід регулювання технологій штучного інтелекту. За результатами системного аналізу виявлено, що незважаючи на окремі відмінності, усі підходи визнають, що лише людина може бути носієм творчого наміру.

Обґрунтовано необхідність формування уніфікованих міжнародно-правових механізмів атрибуції та відповідальності у сфері створення контенту із залученням штучного інтелекту. Запропоновано створення універсальних протоколів атрибуції та верифікації людського внеску, а також запровадження принципу функціонально розподіленої відповідальності між автором, розробником і оператором системи. Вважається, що зазначений підхід забезпечить збереження етичних основ авторського права, його адаптацію до новацій цифрової доби та баланс між технологічними інноваціями, правами людини й суспільними цінностями.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, авторське право, штучний інтелект, творчість, правове регулювання.

Lytvynenko Ye.V., Tkachenko O.A. The legal nature of authorship of artificial intelligence outputs in the context of international intellectual property law.

In this scientific research, the authors examined the legal nature of authorship of works created using the latest artificial intelligence technologies within the context of contemporary international intellectual property law. Attention is drawn to the fact that the rapid development of generative systems has led to a fundamental transformation in notions of creativity, originality, and agency, challenging the traditional anthropocentric concept of authorship that relies on the exclusive role of humans as authors. The judicial practices of key legal systems are analyzed, determining the criteria for the legal protection of results produced with the use of artificial intelligence.

A significant focus is placed on a comparative legal analysis of the fundamental models regulating artificial intelligence systems: American, European, and Chinese. Specifically, the United States adopts a pragmatic regulatory approach that aims to combine innovation with ethical standards. The European Union emphasizes the concept of technological responsibility and transparency of algorithms. Meanwhile, China establishes a model of state control, where algorithmic creativity is subordinated to public interests. The study also considers the domestic experience in regulating artificial intelligence technologies. The systematic analysis reveals that despite some differences, all approaches agree that only humans can be bearers of creative intent.

The necessity of developing unified international legal mechanisms for attribution and responsibility in the field of content creation involving artificial intelligence is substantiated. Proposals include the creation of universal protocols for attributing human contribution and verifying it, as well as implementing the principle of functionally distributed responsibility among the author, developer, and system operator. This approach is believed to ensure the preservation of the ethical foundations of copyright, its adaptation to digital innovations, and a balance between technological progress, human rights, and social values.

Key words: intellectual property rights, copyright, artificial intelligence, creativity, legal regulation.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту радикально трансформує уявлення про природу творчості та межі правосуб'єктності в системі права інтелектуальної власності. Генеративні алгоритми вже здатні створювати результати, що відповідають критеріям оригінальності й новизни, традиційно притаманним лише людському авторству. Унаслідок цього постає необхідність доктринального осмислення концепції «сучасного автора».

Водночас темпи правової адаптації істотно поступаються динаміці технологічного розвитку, що зумовлює фрагментацію міжнародного регулювання та поглиблює стан правової невизначеності. Формування узгодженої концепції правового статусу результатів діяльності штучного інтелекту є ключовою умовою модернізації сучасної системи інтелектуальної власності та збереження балансу між технологічним прогресом і принципами правової справедливості.

Метою дослідження є аналіз трансформації правової концепції авторства під впливом розвитку штучного інтелекту, дослідження міжнародних моделей його регулювання та пошук нових концептуальних орієнтирів у цій сфері.

Стан опрацювання проблематики. Проблема визначення авторства творів, створених із використанням штучного інтелекту, ґрунтовно висвітлюється у працях як зарубіжних, так і українських дослідників. Р. Appiahene, Е. Domfeh та В. Andoh розглядають ШІ як когнітивну систему, здатну моделювати людське судження, тоді як G. Gignac та E. Szodoraі пропонують операційну рамку, що поєднує людський і машинний інтелект. В українській науковій думці Г. Андрощук акцентує на переосмисленні меж між комп'ютерною технологією та творчістю, а М. Кулівник, М. Осипчук і Р. Кутняк підкреслюють значення концепції «цифрового гуманізму».

Виклад основного матеріалу. Розвиток штучного інтелекту (далі – ШІ) та поява генеративних технологій нового покоління зумовили докорінну трансформацію уявлень про природу інтелектуальної, творчої діяльності. Якщо раніше межа між людським і машинним продуктом мала чітко окреслений характер, то сьогодні вона втрачає онтологічну визначеність, що породжує дискусії щодо правової кваліфікації результатів, створених за участю алгоритмічних систем. У цьому контексті штучний інтелект перестає бути виключно технічним інструментом і дедалі частіше розглядається як явище з суспільними наслідками, що потребує чіткої дефініції у правовому полі. Сучасні підходи до визначення сутності ШІ фокусуються насамперед на його здатності до автономного функціонування, адаптації до змін середовища та причинного зв'язку між аналітичними висновками й практичними діями. Саме ці характеристики надають підстави трактувати його як потенційного когнітивного суб'єкта технічної взаємодії.

Подібного підходу дотримуються Р. Appiahene, Е. Domfeh і В. Andoh, які розглядають ШІ як наукову, міждисциплінарну систему, що моделює й відтворює людське судження через процеси сприйняття, планування, міркування, навчання, комунікації та прийняття рішень [1]. Автори тим самим акцентують увагу на когнітивній функціональності, підкреслюючи інтелектуальну здатність алгоритмічних систем діяти цілеспрямовано. Іншу методологічну перспективу пропонують G. Gignac та E. Szodoraі, які прагнуть створити єдину операційну рамку для людського та машинного інтелекту. На їхню думку, штучний інтелект – це максимальна здатність штучної системи виконувати нове стандартизоване завдання з об'єктивним оцінюванням результатів, де основна відмінність від людського мислення полягає лише у природі носія – механічній, а не біологічній [2, с. 4].

Українська наукова думка поступово інтегрується в цей глобальний дискурс. Так, Г. Андрощук зазначає, що розвиток штучного інтелекту спричинив переосмислення взаємодії між комп'ютер-

ними технологіями та творчістю. Якщо раніше машина була лише інструментом у руках людини, то сучасні системи ШІ здатні самостійно створювати твори без прямого втручання. Це породжує правову проблему відсутності авторства людини, через що такі результати можуть не охоронятися авторським правом, створюючи ризики як для інвесторів, так і розробників [3, с. 21]. Разом з тим, М. Кулівник, М. Осипчук та Р. Кутняк підкреслюють, що генеративні технології не усувають людську креативність, а формують парадигму «цифрового гуманізму», у якій алгоритм постає партнером у творчому процесі. Вони трактують ШІ як когнітивно-аналітичний інструмент, що діє у межах, визначених людиною, котра зберігає концептуальний контроль [4].

Де-факто спостерігається перехід від інструментального до когнітивного розуміння природи ШІ. Якщо раніше машина розглядалася як пасивний об'єкт впливу, то нині вона демонструє ознаки автономного суб'єкта дії, здатного до створення соціально значущих результатів. Зі свого боку це породжує правову дилему: доктринальна догма людської сутності авторства протиставляється фактичній можливості алгоритмічного відтворення творчих процесів.

Судова практика провідних юрисдикцій фіксує цю концептуальну невизначеність. У справі *Thaler v. Perlmutter* суд базується на людиноцентричному характері авторського права, зазначивши, що твір, створений повністю автономною системою, не може бути об'єктом правової охорони, оскільки поняття «оригінальний твір авторства» передбачає наявність людського інтелектуального внеску [5]. Натомість у рішенні *Tencent Company v. Yingxun Company* суд визнав охороноздатність тексту, згенерованого програмою *Dreamwriter*, аргументуючи це тим, що творчий процес охоплює дії розробників зі створення алгоритмічного середовища для генерації, які є формою людського внеску [6]. Кардинально протилежного підходу дотримувався Федеральний суд Німеччини у справі *DABUS*, де відмовлено у визнанні ШІ винахідником, оскільки винахідницький акт, відповідно до §37(1) Патентного закону, передбачає наявність творчої волі, властивої лише фізичній особі [7].

З'ясована правова дилема обумовлює потребу глибокого переосмислення нормативного змісту дій автономних алгоритмічних систем і формування концептуально оновленого підходу до визначення правового статусу їхніх результатів. Оскільки судова практика лише окреслює межі допустимого, на цьому етапі дослідження. Постає необхідність у порівняльному аналізі міжнародно-правового регулювання генеративних систем, покликаний виявити, як різні юрисдикції визначають правову природу результатів діяльності ШІ.

У межах американської правової моделі сучасне законодавство та урядові ініціативи спрямовані на пошук рівноваги між технологічним прогресом і збереженням центральної ролі людини у процесах творчості та прийняття рішень. Саме наявність людського інтелектуального внеску залишається визначальною умовою визнання результату діяльності об'єктом авторсько-правової охорони, що прямо підкреслено у позиції Бюро авторського права США: «Бюро авторського права США здійснює реєстрацію оригінального твору лише за умови, що цей твір створений людиною» [8, с. 7]. Ця позиція відповідає загальній регуляторній парадигмі США у сфері високих технологій, що концептуально унеможливлює наділення систем штучного інтелекту атрибутами правосуб'єктності та, відповідно, виведення їх у площину самостійних суб'єктів правовідносин.

Відображення цього принципу спостерігається і в нормативно-політичних ініціативах. Так, *Algorithmic Accountability Act of 2022* закладає основи етичної регуляції алгоритмічних систем, орієнтуючись на підзвітність, прозорість й захист приватності користувачів [9, с. 11]. Незважаючи на обмежене коло адресатів, цей акт демонструє зміщення фокусу від технічного контролю до соціально-правової відповідальності розробників, акцентуючи, що алгоритми є такими інструментами, що здатні вести до суспільних наслідків.

На доктринальному рівні суттєвий внесок у формування стратегічного бачення політики Сполучених Штатів Америки у сфері штучного інтелекту зробила діяльність *Bipartisan Senate Artificial Intelligence Working Group*, яка у 2024 році оприлюднила документ «*Driving U.S. Innovation in Artificial Intelligence: A Roadmap for Artificial Intelligence Policy in the United States Senate*» [10]. Документ визначає потребу у встановленні меж автоматизації, прозорості алгоритмічних процесів та закріпленні принципу «human in the loop» – обов'язкової участі людини в критично значущих рішеннях. Особливу увагу приділено питанню відповідальності за синтетичний контент і необхідності оновлення підходів до захисту персональних даних та репутації осіб.

Загальна тенденція сучасного наукового та правового дискурсу Європейського Союзу полягає у наявності консенсусу щодо того, що охорона авторським правом має поширюватися виключно на результати творчої діяльності, створені людиною. Втім, Європейський Союз послідовно формує власну нормативну модель регулювання штучного інтелекту. Кульмінацією багаторічного процесу кодифікації стала поява *Regulation (EU) 2024/1689 (AI Act)*, який завершив етап доктринального осмислення проблеми штучного інтелекту, започаткованого «*White Paper on Artificial Intelligence*» (19 лютого 2020) та низкою резолюцій Європейського парламенту 2020 року. У основі *AI Act*

лежить ризик-орієнтований підхід, що передбачає класифікацію систем залежно від рівня потенційної загрози правам людини, демократичним інститутам і безпеці даних [11]. Попри те, що сам регламент не містить норм, які прямо регулюють питання авторства, його концепція technological accountability (технологічної відповідальності) фактично створює аналітичні передумови для переосмислення самої категорії «автор». А вимоги до прозорості алгоритмів, документування процесів генерації контенту та забезпечення відстежуваності рішень формують правове підґрунтя для ідентифікації людського внеску у процес творчості.

Китайська модель регулювання ШІ, закріплена у Interim Measures for the Management of Generative Artificial Intelligence Services (чинний з 15 серпня 2023 року) [12]. Нормативна конструкція регламенту ґрунтується на принципі відповідності діяльності генеративних сервісів чинному законодавству, адміністративним приписам і соціальним нормам. Документ містить чіткі заборони щодо створення та поширення контенту, який може загрожувати національній безпеці, підривати соціальну стабільність або містити дискримінаційні чи протиправні елементи (ст. 4). Водночас він закріплює низку обов'язкових гарантій, спрямованих на забезпечення правомірності використання даних та прозорості алгоритмічних процесів. Зокрема, передбачено необхідність дотримання прав інтелектуальної власності третіх осіб, забезпечення легальності джерел даних і прозорості принципів функціонування моделей (ст. 7), а також впровадження механізмів підвищення достовірності, точності й об'єктивності навчальних наборів (ст. 8).

Відповідальність за створений контент покладено на розробників і постачальників генеративних систем, які зобов'язані гарантувати дотримання прав третіх осіб, включно з правами на честь, репутацію, приватність та персональні дані (ст. 4, 7, 11). Де-факто йде мова про закріплення концепції опосередкованого людського авторства (human-mediated authorship), відповідно до якої правовий статус авторства і відповідальність за результати генеративної діяльності покладаються виключно на людину або юридичну особу, що здійснює контроль над технологією.

Україна послідовно орієнтує свою політику у сфері штучного інтелекту на гармонізацію з *acquis communautaire* ЄС. Важливим кроком у цьому напрямі стало прийняття Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX, у якому вперше закріплено категорію права особливого роду (*sui generis*) щодо неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою (стаття 33) [13]. Ця норма встановлює правовий режим охорони для результатів функціонування алгоритмічних систем, що не відповідають критерію творчої оригінальності, але мають економічну цінність. Водночас відсутність особистих немайнових прав автора щодо таких об'єктів підкреслює відмову української правової системи від ідеї наділення штучного інтелекту суб'єктністю.

Висновки. За результатами порівняльного аналізу міжнародних підходів встановлено, що правова доктрина опинилася перед фундаментальним викликом: необхідністю адаптації традиційних, людино-орієнтованих підходів до творчості та реалій технологічного прогресу. Американська, європейська та китайська моделі, незважаючи на концептуальні розбіжності, ґрунтуються на постулаті про збереження за фізичною особою статусу єдиного носія авторських прав, проте простежується тенденція до поступового розширення нормативного розуміння творчого процесу - від індивідуального прояву людської інтелектуальної діяльності до функціонально опосередкованої взаємодії людини й технологій. Перспективними напрямками розвитку є створення під егідою ВОІВ комплексної системи атрибуції людського внеску для верифікації ролі автора в процесі генерації контенту, закріплення принципу функціонально розподіленої відповідальності між автором, оператором і розробником алгоритму, а також формування спеціального правового режиму *sui generis* для охорони результатів, створених за участю ШІ, які не відповідають класичному критерію творчої оригінальності, але мають економічну або соціальну цінність. Майбутнє міжнародного права інтелектуальної власності полягає у формуванні глобальної системи етичної співтворчості, де штучний інтелект виступає не альтернативою людині, а її когнітивним продовженням, а право - механізмом гармонізації цього симбіозу, що забезпечить баланс між інноваційністю та гуманізмом, зберігаючи центральну роль людини як носія творчої інтенції та суб'єкта права у цифрову епоху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Appiahene P., Domfeh E. A., Andoh B. Definitions of Artificial Intelligence: A review. *TechRxiv*, 2022. <https://doi.org/10.22541/au.164670471.11415616/v1>.
2. Gignac G. E., Szodorai E. T. Defining intelligence: Bridging the gap between human and artificial perspectives. *Intelligence*, 2024. Vol. 104. <https://doi.org/10.1016/j.intell.2024.101832>.
3. Андрощук Г.О. Штучний інтелект і інтелектуальна власність: проблеми регулювання: науково-практичне видання. НДІ ІВ НАПрН України. К.: *Інтерсервіс*, 204 с.
4. Кулівник М., Осипчук М., Кутняк Р. Індивідуальна творчість в епоху цифрового гуманізму. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 21. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17061368>.

5. United States District Court for the District of Columbia. Thaler v. Perlmutter, № 22-CV-384-1564-BAH, 2023. *WIPO Lex*. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/judgments/details/1840>.
6. Primary People's Court of Nanshan District, China. Tencent Company v. Yingxun Company, № Y0305MC № 14010, 2019. *WIPO Lex*. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/judgments/details/1775>.
7. Federal Court of Justice (Bundesgerichtshof), Germany. X ZB 5/22 – DABUS, 2024. *WIPO Lex*. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/judgments/details/2495>.
8. Copyrightable Authorship: What Can Be Registered. *U.S. Copyright Office*. 2021. 39 p. URL: <https://www.copyright.gov/comp3/chap300/ch300-copyrightable-authorship.pdf>.
9. Davtyan T. The U.S. approach to AI regulation: Federal laws, policies, and strategies explained. *SSRN*. 2024. 29 p. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4954290>.
10. The Bipartisan Senate AI Working Group. Driving U.S. Innovation in Artificial Intelligence: A Roadmap for Artificial Intelligence Policy in the United States Senate. Majority Leader Chuck Schumer, Senator Mike Rounds, Senator Martin Heinrich, Senator Todd Young, 2024. URL: https://www.schumer.senate.gov/imo/media/doc/Roadmap_Electronic1.32pm.pdf.
11. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) № 300/2008, (EU) № 167/2013, (EU) № 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). *Official Journal of the European Union*. 2024. L, 12.07.2024. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>.
12. Cyberspace Administration of China. Interim Measures for the Management of Generative Artificial Intelligence Services, July 10, 2023. Effective August 15, 2023. URL: <https://openresearch-repository.anu.edu.au/server/api/core/bitstreams/7577e6a0-db26-4dab-9273-8d13a6883a40/content>.
13. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 57. ст. 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.